

IV. MURAD'IN TORUNU FATMA HANIM SULTAN'IN MUHALLEFATI

Özer Küpeli*

Fatma Hanım Sultan, Kaya İsmihan Sultan ile Melek Ahmed Paşa'nın kızıdır. Kaya İsmihan Sultan, IV. Murad'ın kızı olup 1632-33'te doğmuş, 1644'te Melek Ahmed Paşa ile evlendirilmiştir. Kaya Sultan'ın Melek Ahmed Paşa ile evliliğinden olan ilk kızı 1654'te henüz dört-beş yaşlarındayken ölmüştür.¹ Fatma Hanım Sultan ise 1659 yılı başında Eyüp Sultan'daki yalıda dünyaya gelmiş, lakin doğum esnasında ebelerin rahmine zarar vermesi sonucu Kaya Sultan doğumdan birkaç gün sonra vefat etmiş ve Ayasofya'da Sultan I. Mustafa ile Sultan İbrahim'in gömülü olduğu türbeye defnedilmiştir.² Daha birkaç günlükken annesiz kalan Fatma Hanım Sultan'ın, görev nedeniyle çoğunlukla İstanbul dışında bulunan babası Melek Ahmed Paşa da 1 Eylül 1662'de vebadan hayatını kaybetmiştir.³ Evliya Çelebi'nin yazdığına göre, babası öldüğünde kendisine 10.000 altın tutarında miras bırakmıştır.⁴ Bununla birlikte bu mirasa ne olduğu, kendisinin kimler tarafından büyütüldüğü, nerede ve ne şekilde yaşadığı, evlenip evlenmediği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bilinen yegâne şey 1727 yılı sonlarında İstanbul'da muhtemelen ailesinden kalan sarayda vefat ettiği ve na'sının Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdâyî Külliyesi haziresine gömüldüğüdür.⁵

Fatma Hanım Sultan'ın vefatının ardından muhallefatının hazineye gelir kaydedilecek kısmının tespiti ve zaptı süreci 6 Cemaziyülevvel 1140'ta (20 Aralık 1727) gerçekleştirilmiştir. Bu işlem esnasında mücevherleri ve mücevherle süslenmiş kıymetli eşyaları Darüssaade Ağası tarafından, sarayında bulunan kıyafet, ev tekstili, mutfak ve banyo takımları ile sair eşyaları ise hazine kethüdasınca tespit edilerek zapta geçirilmiştir. Bu işlemin sonuçlarını içeren defter *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi*'nde 2271 numarada kayıtlıdır. Defter 4 varaktan oluşmakta olup, 1a ile

---

* Doç.Dr., *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü*.

¹ M. Çağatay Uluçay, *Padışahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1992, s. 54-55.

² Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 1. Kitap, (haz. Robert Dankoff vd), İstanbul 2006, s. 105, 173; 5. Kitap, (haz. Yücel Dağlı vd), İstanbul 2007, s. 133.

³ Fikret Sarıcaoğlu, "Melek Ahmed Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29, Ankara 2004, s. 44 (42-44).

⁴ *Seyahatnâme*, 6. Kitap, s. 77.

⁵ M. Baha Tanman, "Aziz Mahmud Hüdâyî Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 4, İstanbul 1991, s. 341 (340-343).

4a-b varakları boştur. Kapakta “*Kaya Sultan kızı merbume Fatma Hanım'ın Hazîne-i Hümayûn'a alınan eşyasının defteridir sene 1140 6 Ca*” ifadesi bulunmaktadır.

Mevcut deftere göre IV. Murad'ın torunu ve Kaya Sultan'ın kızı Fatma Hanım Sultan'ın sahip olduğu eşyaların başında mücevherleri ve elmas, zümrüt, yakut, inci gibi değerli taşlarla süslenmiş ziynetleri gelmektedir. Yüksek statü göstergesi ziynet eşyaları arasında, biri 10.000, diğeri 2.200 kuruş değerinde elmas ve zümrüt gibi kıymetli taşlarla süslü toplamda 12.830 kuruş değerinde 5 çift küpe, en kıymetlisi 1.400 kuruş olan yine orta ve küçük boy elmas ve zümrütlerle süslenmiş toplamda 2.800 kuruş değerinde türlü şekillerde 7 altın çengel kuşak, toplam 2.460 kuruş değerinde elmas, zümrüt ve yakut taşlarla süslü 6 hâtem dikkati çekmektedir. Hâtemlerin en kıymetlisi 1.600 kuruş değerinde olup yanına düşülen haşiyeden anlaşıldığına göre yüzölüp yeniden imal edilerek Harem-i Hümayun'a teslim edilmiştir. Bunlara ilaveten sahip olduğu 3 çift altın bilezikten bir tanesi 2.500 kuruş kıymetinde olup kırmızı, yeşil ve beyaz mînâli ve üzerinde 16 orta boy elmas bulunmaktadır. Yine kırmızı mînâli 76 inci ve 32 elmasla işli 1 adet kolbağı bilezik ile 8'er elması 2 adet bilezik başının toplam kıymeti 230 kuruştur.

Servetindeki ilginç ziynet eşyalarından birisi de üzerinde 15 küçük elmas bulunan 80 kuruş kıymetindeki zihgirdir. Okçuların sağ elin başparmağına taktığı atış yüzüğü olan zihgiri Fatma Hanım Sultan'ın okçuluğa ilgisi şeklinde yorumlamak doğru olmayabilir. Belki okçulukta usta dedesi IV. Murad'ın hatırasına binaen ya da alelade bir ziynet eşyası olarak buna sahiptir.

Ziynet eşyaları arasında dikkati çeken iki adet koyun saati mevcuttur. Saat kullanımı Fatma Hanım Sultan'ın yaşadığı devirde Osmanlı toplumunda pek de yaygın olmayıp lüks sayılıyordu ve yüksek statü göstergesiydi.⁶ Kuşakta ya da boyunda taşınan koyun saatlerinden ilki, çevresinde 66 küçük elmas bulunan takvimli bir saat olup 180 kuruş değer biçilmiştir. Diğeri ise 121 küçük elmasla süslü ve altın sarkaçlı olup değeri 370 kuruş tutarındadır.

Muhallefatta kayıtlı müstesna değerli eşyalardan biri de 450 kuruş kıymetindeki aynasıdır. Bu ayna 128 küçük elmas, 32 küçük yakut ve 20 zümrütle işli kadife üzerine incili ve kapaksızdır. Haşiyesinde aynanın kırık olduğu belirtilmiştir. Bunların dışında diğer ziynetleri ise 1 adet zümrütlü altın yağ kutusu, 1 adet yazılı zümrüt mühür, 2 adet yılan panzehiri, 3 adet zümrüt iğne, 91 adet küçük zümrüt düğme ve çok sayıda zümrüt ve inci taneleridir. Fatma Hanım Sultan'ın mücevheratı ve ziynet eşyalarının değeri en az 568,5 dirhem olup tahminî kıymeti 22.795 kuruştur.

⁶ Betül İpşirli Argıt, *Rabia Gülnuş Emetullah Sultan, 1640-1715*, İstanbul 2014, s. 82.

Mücevherler ve ziynet eşyaları dışında Fatma Hanım Sultan'ın sarayından⁷ alınan eşyalara gelince; bunların başında Mustafa ibn-i Ömer hattıyla yazılmış bir adet Mushaf-ı Şerif gelmektedir. Hattatı hakkında bilgi bulamadığımız 250 kuruş değerindeki bu Kuran-ı Kerim'in haşiyesinde Harem-i Hümayun'a teslim edildiği ifade edilmiştir.

Kıyafetleri arasında en kıymetlisi 500 kuruş olan 3 adet samur kürk, 4 adet elvan şal ve 9 adet donluğun kayda geçirildiği görülmektedir. Ev tekstili olarak 7 adet Acem keçesi, 6 adet perde ve 2 adet koltuk yastığı kaydedilmiştir. Kıyafet ve ev tekstili türünden eşyaların tahmini kıymeti 1.702 kuruş 10 paradır.

Mutfak eşyası olarak 40 kuruş kıymetinde 7 adet tabak vardır. Tabaklardan biri arusek, altısı münakkıştır. Bunun yanı sıra ayrıca kaydedilen 1 adet buhurdan ile güllabdan ve Yanyakârî leğenle kafesli ibriğin değeri 1.282 dirhem olup, ikisinin tahmini kıymeti 190 kuruş 30 paradır. Diğer gümüş eşyalar arasında 42 adet fincan zarfı, 4 adet şamdan, 1 adet şeker kutusu, kahve ibriği, kahve askısı, 4 adet kahve tepsi, 1 adet leğen, kafes ve ibrik, 2 adet su tası ile 1 adet altın kutu bulunmaktadır. Gümüş eşyalar toplamda 4.695 dirhem olup tahmini kıymetleri 899,5 kuruş 45 paradır.⁸

Fatma Hanım Sultan'ın iç hazineye alınan eşyalarının tümünün tahmini değeri 25.837,5 kuruş 5 paradır. Bu tutar kendisinden on yıl kadar önce 1715'te vefat eden Rabia Gülnuş Emetullah Valide Sultan'ın 206.799 kuruşluk muhallefatına⁹ göre gayet mütevazıdır. Kuşkusuz bu defterde kayıtlı eşyalar sadece iç hazineye gelir kaydedilenler olup Fatma Hanım Sultan'ın mal varlığının tümünü yansıtmadığını varsayabiliriz. Zira kendisinin kıyafetleri, ev tekstili ve mutfak eşyaları bu muhallefat listesinden ibaret olmasa gerektir. Kaldı ki, altınları ile nakit parası hakkında da bir bilgi yoktur. Buna rağmen bu defter, padişah torunu bir saray mensubu olan Fatma Hanım Sultan'ın maddi dünyasına bir nebze olsun ışık tutabilir, hayat tarzı ve gündelik yaşamına dair bir takım ipuçları sunabilir kanısındayız.

⁷ Muhallefat kaydında söz konusu sarayın neresi olduğu belirtilmemiştir. Muhtemelen annesi Kaya Sultan'dan kendisine intikal etmiş olabilir. Evliya Çelebi, Kaya Sultan'ın bir sarayının Ayasofya Camii karşısında bulunduğunu belirtmektedir (*Seyahatname*, 1, s. 329). Bir diğer sarayının ise Üsküdar'da Öküz Limanı civarında olduğunu yine Evliya yazmaktadır (*Aynı eser*, s. 233-234). Fatma Hanım Sultan'ın Üsküdar'daki Aziz Mahmud Hüdâyi Külliyesi'ne gömüldüğü göz önünde tutulursa eşyalarının alındığı yerin bu saray olması muhtemeldir.

⁸ Buradaki hesaplamada 1 kuruşun 50 para olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

⁹ Argıt, *a.g.e.*, s. 81.

Kaynaklar

- Argıt, Betül İpşirli, *Rabia Gülnuş Emetullah Sultan, 1640-1715*, İstanbul 2014.
- Evlîyâ Çelebi b. Dervîş Mehemed Zillî, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 1. Kitap, (haz. Robert Dankoff vd), İstanbul 2006; 5. Kitap, (haz. Yücel Dağlı vd), İstanbul 2007; 6. Kitap, (haz. Seyit Ali Kahraman & Yücel Dağlı), İstanbul 2002.
- Sarıcaoğlu, Fikret, “Melek Ahmed Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29, Ankara 2004, s. 42-44.
- Tanman, M. Baha, “Aziz Mahmud Hüdâyî Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 4, İstanbul 1991, s. 340-343.
- Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1992.

[1b]

Îrâd kaydoluna

Dârüssa'âdetü's-şerîfe ağası kulları ma'rifetiyle merhûme Kaya Sultan kızı
Fatma Hanım metrûkesinden ifrâz olunan eşyadır 6 Ca sene 1140

hâneleri birer elmaslı birer ayaklı kebîr la'l kûpe çift 1 dirhem 21 ber-vech-i tahmin guruş 10000	ortalarıyla hâneleri dokuzar ve özdenkleri birer elmaslı yedişer ayaklı elmas kûpe çift 1 dirhem denk 6 3 ber-vech-i tahmin guruş 2200	birer hurde elmaslı birer ayaklı sagîr la'l abdest kûpesi çift 1 dirhem 2 ber-vech-i tahmin guruş 80
---	---	---

hâneleri birer ve özdenkleri birer elmaslı birer ayaklı elmas kûpe çift 1 denk 3 ber-vech-i tahmîn guruş 350	birer ayaklı habbe zumurrud abdest kûpesi çift 1 dirhem denk 2 3 ber-vech-i tahmîn guruş 200	birer zumurrudlu gicelik kuşak aded 1 dirhem 18 ber-vech-i tahmîn guruş 120
--	--	---

167

zemîni çökertme kalem elvân yazma mînâkârî ortaları birer damla zumurrudlu vasat ve
sagîr ve hurde yüz yirmi yedi elmasla murassa' üç bâfteli altun kuşak
aded
1
dirhem
124
ber-vech-i tahmîn
guruş
1400

zemîne âyine siyah beyaz yazma mînâkârî altmış vasat sagîr elmasla murassa' resm-i şemse altun çengel kuşak aded 1 dirhem 50,5 ber-vech-i tahmîn guruş 550	birer vasat elmaslı çiftkârî resm-i şemse sagîr altun çengel kuşak aded 1 dirhem 48 ber-vech-i tahmîn guruş 400
---	---

ortaları yirmi iki hurde elmaslı kalemkârî

ortaları birer sagîr damla zumurrudlu

kırmızı mînâlice resm-i şemse sagîr altun
 çengel kuşak
 aded
 1
 dirhem
 33
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 120

sarı mînâli resm-i şemse sagîr altun
 çengel kuşak
 aded
 1
 dirhem
 33
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 100

[2a]

zemîni tarama kalem elvan mînâkârî on sekiz edna
 zumurrud ve yirmi sekiz hurde elmas ve on dört yakutlu
 resm-i şemse sagîr altun çengel kuşak
 aded
 1
 dirhem
 47
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 110

kebîr elmas hâtem
 aded
 1
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 1600

*yüzülüp müceddeden istî'mâl
 hümâyûn için yapıdırılıp harem-
 i hümâyûna teslim olunmuşdur*

vasat tahta elmas hâtem
 aded
 1
 dirhem denk
 1,5 2
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 400

on bir sagîr elmaslı hâtem
 aded
 1
 dirhem denk
 1,5 1
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 60

kırmızı damla yakut
 hâtem
 aded
 1
 dirhem
 2
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 100

kebîr damla zumurrud
 hâtem
 aded
 1
 dirhem
 4,5
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 130

def'a kebîr damla zumurrud
 hâtem
 aded
 1
 dirhem
 3,5
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 120

on beş sagîr elmaslı
 zihgîr
 aded
 1
 denk
 3
 ber-vech-i tahmîn
 guruş
 80

kırmızı ve yeşil ve beyaz mînâkârî on altı vasat elmaslı altun bilezik çift 1 dirhem 42,5 ber-vech-i tahmîn guruş 2500	kırmızı mînâlı yetmiş altı incü ve otuz iki elmasla murassa ^ç kol bağı bilezikdir aded 1 dirhem 26 ber-vech-i tahmîn guruş 200	çiftkârî yirmi iki paftalı altun bilezik çift 1 1 dirhem 15,5 27 sekizer kat tahmîn guruş 135	
sekiz elmaslı bilezik başları aded 2 dirhem denk 3 1 ber-vech-i tahmîn guruş 30	sagîrî lekeli habbe zumurrud dâne aded dâne incü 122 64 dirhem 15 ber-vech-i tahmîn guruş 300	sagîr habbe zumurrud düğme aded 91 dirhem 18,5 ber-vech-i tahmîn guruş 180	
sagîr zumurrud iğne aded 3 dirhem 4,5 ber-vech-i tahmîn guruş 120	çiftkârî iki sagîr elmaslı altun yağ kutusü aded 1 dirhem denk 9 3 ber-vech-i tahmîn guruş 70	yazılı zumurrud mühr aded 1 dirhem [boş] ber-vech-i tahmîn guruş 100	
çenberleri altmış altı hurde elmaslı aylı ve günlü altun koyun sâ'ati aded 1 ber-vech-i tahmîn guruş 180	yüz yirmi bir hurde elmaslı altun pandül koyun sâ'ati aded 1 ber-vech-i tahmîn guruş 370	mâr-ı bâd-zehr dâne aded 2 dirhem 2 ber-vech-i tahmîn guruş 40	ma ^ç altun parça aded 1 dirhem 4

[2b]

yüz yirmi sekiz hurde elmas ve otuz iki hurde yakut ve yirmi zumurrud ile murassa^ç siyah
kadife üzere incülü kapaksız âyine, *sikestdir*
aded
1

ber-vech-i tahmîn

guruş

450

yekûn guruş

22795

[3a]

Merhûmenin sarayından hazine kethüdası kulları yediyle ifrâz olunan eşyâdır

Mustafa ibn Ömer hattıyla Mushaf-ı şerîf, <i>Harem-i Hümayûn'a teslim</i> cild 1 ber-vech-i tahmîn guruş 250	Acem kiçesi aded 5 <u>2</u> 7 guruş 210	taraklı elmas perde aded guruş 1 50 <u>1</u> <u>40</u> 2 90
çuka kapu perdesi aded 3 <u>1</u> 4 guruş 24	elvân şâllar aded 3 <u>1</u> <i>bubur</i> 4 guruş 80	serâser kaplu nimten semmûr kürk aded 1 guruş 500
germesûd kaplu nimten semmûr kürk aded 1 guruş 300	yeşil hatâyî kaplu nimten semmûr kürk aded 1 guruş 250	semmûr parça aded 2 guruş 90
telli hatâyî donluk aded 2 guruş 45	elvân atlas donluk aded 6 guruş 50	sâde hatâyî donluk aded 1 guruş 8
telli camedan kadife koltuk yasdığı aded 2 guruş 15	kebîr münakkaş tabak aded 6 guruş 30	kebîr arûsek tabak aded 1 guruş 10

mînâkârî buhurdân ma' güllabdân	Yanyakârî leğen ve kafes ma' ıbrık
aded	aded
1	1
dirhem	dirhem
396	511
guruş	375 ıbrık
80	886
	guruş rub'
	110,5 1

[3b]

sîm fincan zarfı	sîm şam'dân	sîm kahve tepsisi
adet	aded dirhem	aded dirhem
42	1 192,5	1 198
dirhem	1 347,5	1 121
425	1 293	1 396
	<u>1</u> <u>118</u>	<u>1</u> <u>895</u>
	4 951	4 1610

sîm kahve ıbrığı ma' askı	sîm kahve askısı	sagîr sîm buhurdân ma' güllabdân
aded	aded	aded
1	1	1
dirhem	dirhem	dirhem
306	295	113

sîm leğen ve kafes ma' ıbrık	sîm şeker kutusu ma' kaşık	sîm sagîr su tası, <i>sabun taslarıdır</i>	altun kutu
aded	aded dirhem	aded dirhem	aded
1	1 113	1 46	1
dirhem	<u>1</u> <u>057</u>	<u>1</u> <u>44</u>	dirhem denk
422	2 170	2 90	9 1
<u>313</u> ıbrık			
735			

yekûn evânî-i sîm
dirhem
4695

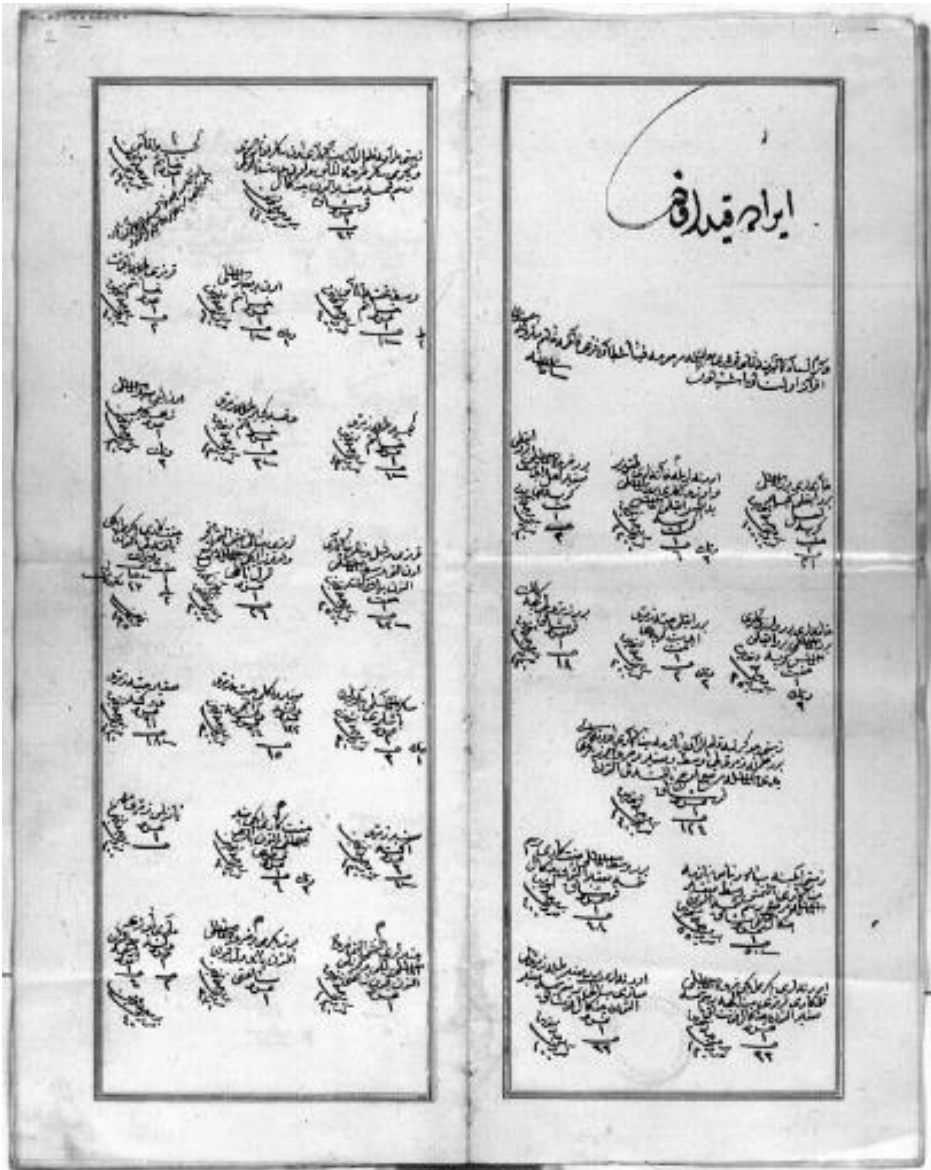
beher dirhemi 23 kıyye

guruş para
899,5 45

cem'an yekûn
guruş para
3042,5 5

D.02271.0001.00

ابراهیم قنداقی

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على
المرسلین

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه
ایماننامه

